ZDENKA MARKOVIĆ

KUĆA NA SUNCU

ZDENKA MARKOVIĆ

KUĆA NA SUNCU

ZAGREB MCMXXX

IZVANREDNO IZDANJE MATICE HRVATSKE
ZA GODINU 1930.

TISAK ZAKLADE TISKARE NARODNIH NOVINA
U ZAGREBU

SUNCU

Veliki ljetni gorski dan.

Širom se danas rastvorila vrata i prozori planinske kuće moje, i ona je duboko dahnula. Vjetar je prohujao njom kao suhom bazgovom sviralom, a sunce je uletjelo u nju kao u svoje gnijezdo.

Upalila se od vrha do dna. Plamti. Pjeva kroz sunce od zanosa poput onih starih fanatikâ, koji su se sami potpaljivali i pjevajući plamenove blagoslivljali. Sva je preobražena, višega nekog duha puna. Kao da i ne stoji na zemlji, već lebdi u plavom. Baš kao da su je nečije čudotvorne ruke sa zemlje digle, da je nekud ponesu, ili su je upravo donijele ovamo, da je ostave u tim brdima, da se u njoj odmaraju ludi vrtoglavi vjetrovi, zalutale ranjene ptice, a možda i koji umorni, od života obnemogli čovjek-putnik.

Puna je, puna i prepuna sunca. Čini mi se, da ga nikad nije bilo toliko kao danas, i da ga nitko nije vidio više, niti će ga vidjeti, nego ja toga dana.

Hosana sunce, hosana!

Umorna sam se spustila na prag kuće kao ptica, koja je iza duga putovanja prvi put mirno dahnula. Stisla sam se pred vratima kao nevrijedna, zaprašena, daleka hodočasnica neka, koja

ne može i ne će da prekorači čist prag sunčanoga doma. Tako sam se mala i nevrijedna činila sebi toga dana.

Tada je ono veliko sunce došlo k meni kao mati. Bez riječi. Sjelo je uza me na prag, pogladilo mi ruke, streslo s mene prašinu gradsku, skinulo mi s udova umor, i svu me zavilo u veliku svoju toplu maramu. Onda smo si pogledali ravno u oči, velike naše oči (od udivljenja su nam postale velike) i ja sam uskrsla. Pružila sam slobodne ruke svoje, dosad poslom sakovane i ukočene, kao barjake u visine, i osjetila, da sam spasena: da mi je duša živa i da će opet da procvjeta pod ovim suncem. I ja sam mu tu živu dušu svoju razastrla po putu kao haljinu da njom prođe, da je očisti i posveti, i prignula glavu svoju, da je blagoslovi.

Hosana, sunce, hosana!

Oko mene iskrsli bezbroji novih života. Ja nijesam razumjela ništa oko sebe. Nijesam znala, je li ono žuto i rumeno prkos-cvijeće dragoljuba, što se žari na suncu, procvalo u meni ili u bašči uz kuću, je li bakreno suđe, što sijeva na zidu pod strehom, sakovano od plamenova sunčanih, ili je komadić zažarena bakra primio taj oblik. Ništa nijesam znala.

Osjećala sam samo, da je sunce u meni i oko mene, da ga je u duši mojoj toliko, koliko u cijeloj ovoj kući, cijeloj ovoj dolini, dȁ, još i više..., da ono pripada samo meni, da je moje i ničije. Da se zbog mene danas rodilo i zbog mene će umrijeti. M o j e sunce. I bogata sam se osjetila u tom času.

Od danas su moja kuća i duša moja otvorene suncu i svakom dobru. Svi putovi života i

svijeta vode danas kroz mene i kroz nju, svi šumovi zelenih vodâ gorskih prolaze kroz nas, svi jauci faunskih crnih šuma i svi smijesi poganskih širokih i razbujalih livada struje nama i raznose mirise, što se cijede u duše ljudske i liječe ih.

Sva je punoća života u sunčanoj kući ovoj, sve bogatstvo svijeta u njoj i u duši mojoj.

Hosana, sunce, hosana!...

PREOBRAŽENJE GOSPE OD MIRISA

Zavirila sam danas u prastari misterij prirode. Jedan od najljepših i najsvetijih; doživjela sam preobraženje čiste Gospe šumske, isposnice i asketkinje, bosonoge, u tamnozelenu kostrijet odjevene, preobraženje jedne bezimene tihe šumske omorike.

Visoka je bila i divno uzrasla: ponosna u svojoj prostoti, a ponizna u svoj ljepoti svojoj. Grane je kao bezbrojne dobre ruke, što se digle na blagoslov, pružila prema nebesima kao oni sveci u starih majstora, kad se dižu u nebo. Stajala je sama i jedina na tom mjestu.

I toga velikoga, ljetnog dana, kad je cijela priroda u snazi ljepote svoje, u snazi podnevnoga sunca i blijeŠtanju svih boja, koje su se odrazivale i na nebu i na zemlji, slavila ljetno svoje slavlje, najljepšu svečanost života, tada je pobožna asketkinja, kojoj je noge umivala rosa, a trava ih sušila kosom svojom, prignuvši u ushitu duše o podnevnom vjetru vršak svoj pred svemoćstvom Boga, otvorila rane svoje kô asiski svetac i posvetila ih Gospodu. Rane te nijesu protekle grješnom krvi, što se puši i vapi u nebo, već svetim mirisnim uljem nekim, koje

me omamilo i zanijelo mi misli moje u pradavna vremena legenda i čudesa...

Priđem bliže. Pobožno sam gledala, kako joj je živo tijelo prokapalo kapljama teškoga mirisa njezina. Polako, satima, da se jedva moglo i opaziti, izmililа bi ispod tvrde kore okrugla prozirna kaplja, sad bijela i krupna kao dječja suza na obrazu, sad žuta i teška kao zrno jantara iz sjevernih mora... Puzala bi neravnom korom polako, polako, kao da vrijeme za nju i ne postoji, probijala sebi put ostavljajući iza sebe svjetlucav trag... I mnogo je bilo tih bijelo-žućkastih voštanih putova, koji su išarali staru sivu koru, jer je bilo i mnogo rana, iz kojih su oni potekli... I kapalo toplo drvo, kapalo teškim suzama, koje su se mrznule u ovom hladnom nemilosnom zraku i sijevale na deblu kao čista čuda Božja sred okaljana svijeta...

I tako se pomalo otvorile sve rane njene i zasjale u vedrini dana, da pričaju o preobraženju čiste Gospe šumske, Gospe mira, Gospe šumskih sanja...

I omama se širila i miris i zdravlje.

Ja sam se prstima dotakla rana njenih i na vršcima njihovim odnosila blagoslov i miris omorike, kako se iz crkve odnosi blagoslov svete vode u život...

Duboko sam udisala mirise, dok je sunce sjalo i čudo se zbivalo. I mir je neki i spokoj ušao u me. Ovo staro sveto drvo pomazalo mi nevidljivim križićem dušu i posvetilo je.

Predveče, kad je sunce zašlo i vlaga stala da pada, zatvorile se rane njene i izvori svetog ulja, samo su oni krivudavi potočići stvrdnute

smole i one nezarasle mokre još rane na tijelu omorike svjedočile o čudu, koje se zbilo, o posvećenju i preobraženju čiste Gospe šumske, Gospe od Mirisa, koja je stvorena na radost neba i zemlje.

VODI PODNO GRADA MOGA...

Oj vi moje vode gorske, što cvatete zelenilom, koje mi zanosi srce, a rađate plavičastim grozdovima pjene, što se zreli kidaju s pećina i kamenja, gase mi žeđu i smiruju dušu! ...

Oj vi vode spokojne, što kao sveti bijeli pustinjaci tiho izlazite iz stijenja, a poslije kao buntovnici obilazite svijetom propovijedajući svoje strašno evanđelje osvete i sile ...

Oj vi ključevi kamenih tajna, vi čeda velikih šutnja!

Zemlja vas je puna i zrak je pun šumova vaših. Kuće su vas naše pune, pune duše, koje su gdjekad smućene, nemirne i izmorene zbog vas. Vi i ne sluteći ulazite u živote naše, pretačete se iz sunčano-bijelih korita svojih u uda naša, tečete onim nepoznatim unutarnjim putovima našim, koji su nama samim strani. Tečete i budite nas; polako vadite iz nas misli, koje se bez vas možda ni rodile ne bi, životu dozivate osjećaje, koji bi inače zamrli još u začetku svome. Budite sve, što je uspavano, sve, što je mlitavo i tromo u nama, što bi putem zastalo negdje. Po vama postajemo jaki. Postajemo buntovni. Osjećamo se s vama vječni.

Šumovi vaši i noću bdiju nad nama. Sviju se pred pragove kuća naših kao vjerni čuvari i

paze na nas. I tako ste vi naše kao što je i krv naša s kojom živimo, a da sebi o tome ni svijesni nijesmo.

Oj vi zelene vode!

Gledajući vas želim uvijek da jednom uronim u vas baš tamo, gdje ste najljepše, najdublje i najzelenije, i da iščeznem na vašemu dnu, da se živa s vama na čas samo slijem i da časkom samo izgubim svoju čovječju svijest.

Zaželim, da dušu svoju okupam u vama i da isperem i izliječim sve rane njene i da pokrštena novim krstom vjere, ljubavi i nade počnem opet vjerovati u sve ono, što sam već prestala da vjerujem i da opet počnem viđati one svijetle vidike, koji su se već stali trnuti i mutiti . . .

Gledajući vas tako zelene i bistre i lijepe pred sobom, želim, da se nikad ne rastanemo i da vas nikad ne izgubim s vida, da vječno tečete podno života moga, koji je sazidan na klisuri planinskoj, da ga neprestano umivate zelenilom svojim i neprestano podržajete živu i svježu radost moju. Želim, da vječno tako tečete i da u život moj vječno unosite šumove svoje kao jesenji vjetar lišće, da mi pjena vaša kao snijeg zametava vrata i da se vodene kapi vaše gnijezde pod strehom mojom kao ptice i donose sreću i blagoslov kući mojoj . . . Da šumovi prolaze kroz nju i čiste je od svih bolesti svjetskih, pa unose samo zdravlje, snagu i svježinu, da mi voda vaša kroz zidove pjeva kao siringa vječnosti . . .

NOĆ SV. TRIJU KRALJEVA

Plava je ljetna planinska noć, a zvijezde su tako hladne, da bi ih čovjek u njedra svoja metao, da se zgriju, i tako bijele i krupne, da bi ih rukama s neba skidao i vezao u maramicu, da ih sa sobom ponese u nizine, gdje su one drukčije i gdje ne sjaju tako . . .

Gledam ih i padam u čudni neki zanos. Tko da pravo razumije značenje takve bistre, hladne noći za čovjeka!

Kad je nebo tako silno puno zvijezda kao danas, kad se sve u studenoj vedrini smrse: i one blize i daleke, i velike i male, i one samotne i u skupovima, i one, što se kao sputani Prometeji blijede ukočile, a i one, što neprestano dršću kao svijetla dalekih lučkih gradića, onda za takve noći meni se uvijek čini, da se ima zbiti nešto, što ljudi još ne znaju. Ja tada proživljujem velik jedan doživljaj.

Te hladne, ljetne planinske noći s tolikim bijelim svjetlucavim zvijezdama nad dalekim pašnjacima i spokojnim drvenim krovovima, ispod kojih mirno dišu i snivaju ljudi, a nemirno gdjekad zatrepte zvonca o vratu ovaca, sjećaju me one prastare legende o sv. Tri kralja više negoli ikoja zimska noć. Takve mora da su noći Istoka, takve su valjda bile one zagonetne noći, koje su pripravljale onu jednu, koja

je bila i ostala noć nad noćima. Ovakve me večeri sjećaju na ona tri čudesna kraljevska putnika, tri neobična drugara, što su se jednoga neobičnog dana prije toliko stotina godina dala na put za jednom malom zvijezdom, koja im je imala pokazati čudo... Za takvih noći pratim te istočne putnike i put duša njihovih, koji je zaista vodio između zvijezda.

Idu oni, idu, a pred njima nepoznat put gore, nepoznat put dolje i još nepoznatiji onaj u njima, koji se odmata, odmata, a onda opet mrsi i zamata... Put bijel, bezimen i dalek, dalek, koji ih vodi onako, kako zvijezda hoće. Nitko drugi, nego mala jedna bezimena lutalica svemirska — zvijezda.

Istok je samo mogao da rodi takve putnike i da uzbudi takvu glad u dušama njihovim!

A noć je i onda valjda bila ledena i puna bijelih velikih zvijezda baš kao danas, drveni se krovovi pastirskih koliba sjali, a pod njima su mirno disali ljudi i od vremena do vremena nemirno zvecnula zvona ovaca, uzbuđenih od mirisne dnevne paše...

Zvijezda je stala. Put se svršio. A jesu li našli čudo? Jesu li razumjeli ono, što su vidjeli i doživjeli? Što im je kazalo ono sirotinjsko čedo sa vijencem od plavih toplih para životinjskih, drhtavo i sitno, rođeno od izabrane, slabušne preobražene jedne Matere, doonda nepoznate ljepote Istoka?...

Jesu li shvatili čudo betlehemsko, jesu li razumjeli značenje toga velikog svog puta, je li im zvijezda otkrila šire vidike, je li ona smirila nemir i glad duša njihovih, jesu li ti neobični kraljevi našli, što su tražili? Ili ih je ona

možda teško razočarala? Tko da to zna! O tom predaja i knjige šute.

Gledajući ove blistave zvijezde u brdima sjećam se redovno tih mističnih istočnih putnika i sve čekam i gledam uzbuđeno i napeto, koja će zvijezda m e n i zasinuti i m e n i pokazati put u daleke strane, gdje ću ja i pod kojim krovom naći — svoje čudo?!

VIZIJE

Daleko, daleko od gradova i mudrih ljudi, u dubokoj osami visokih bregova i šuma (ako se to uopće može nazvati osamom) počinje čovjek da gleda život i svijet na jedan naročit način: u čudesnim nekim vizijama. Sve, što vidi, čini mu se u onom jedinstvenom praosvjetljenju sunca i treptanju visinskoga zraka kao da je gledano iz jedne velike čiste daljine, kao neko priviđenje... Sve to viđeno kao da su odražaji, slike dalekih nekih predmeta s onu stranu života, koje mora da je čovjek sa sobom iz vječnosti donio i sa sobom će ih opet u vječnost ponijeti, jer niti su se one u ovom svijetu rodile niti će s njime umrijeti.

Tako onda nastaju i stvaraju se slike onih vječno bijelih širokih gorskih cesta, koje skromno vode kroz bezimena polja i šume, a mogu da izvedu do nakraj svijeta ravno u vječnost, nastaju iluzije onih vječitih bregova, koji se za čistih jutara i predvečerja čine kao nestvarne fantazije neke, koje je Bog stavio između svoga neba i naše zemlje, po kojima se misao njegova vječna spušta među nas.

Tako onda i ona zeleno-plava kovačnica uz cestu, sa niskim svedenim vratima, iz kojih proviruje crven plamen vatre, crni se slika zgrbljena čađava kovača i čuje lupa nakovnja, — kovačnice, koja nosi na sebi godinu 1842. i koja je na tri gornja prozora tako pretrpana cvijećem, te se čini, da je cvijeće dio kuće, a prozori su neka nuzgredna sitnica, — e, onda to nije više kovačnica toga i toga sela kuće br. 39., već je to slika bogzna kakve i koje pravječne kovačnice i kakva vječna kovača, koji je bio i bit će dok bude svijeta i vijeka...

I tako čovjek u ovakvu tihom zaboravljenom kutiću svijeta počinje da shvaća vječnost, da je nesamo dušom osjeća, već je i doživljuje. Počinje očima da je gleda i ušima da je čuje. Nauči da smrtno pretvara u besmrtno i da u svemu onom prolaznom vidi tragove neprolaznosti...

HIMNA

Podne.

Sred visokih sam rascvatenih livada planinskih, koje su bliže nebu negoli ljudima, s kojima svršava vlasništvo zemaljsko, a počinje bezmjerno bezimeno carstvo Božje.

Treperave trave i razbujalo cvijeće povuklo me u svoje virove šarenila i zasulo me svojom pjenom. Mirisi se oko mene na suncu razlili, zapalili i gòre plavo. Oni su oko mene i u meni. Smrsili mi se među osjećaje i misli; i kosa ih je moja puna i haljine... Dišem njima, a i gazim po njima. Oni me vitlaju i gone s vjetrom dalje. A sunce se nada mnom raskrililo kao golema žar-ptica, koja je svoj zlatni rep raširila po cijelom velikom nebu pa sjedi i gleda...

Zapanjena sam stala. Mora da sam toga dana zagazila u samo gnijezdo sunčevo i došla na izvor cvjetanja i ljepote. Tu sam u tim visinama zatekla živovanje u najširim njegovim granicama i pojmovima, razumjela sam, da se nigdje tako ne živi i ne buja kao na tim livadama. Raste se i razvija nesmetano i neprekidano u potpunoj svojoj nehinjenoj istini i ljepoti, u onoj neoslabljenoj snazi rasta i cvjetanja kao u ona pradavna vremena, kad cvat i boja i miris nijesu još brojili u otajstva prirode

kao ni tijelo ni duša čovječja, već je sve bilo jedno i vječno s onim praizvorom života, ničim nerazdijeljeno i nerastavljeno od njega.

Zato se i ovi razbujali cvjetovi, što se našli oko mene, čine u tim visinama kao čuvari roda svoga. Stoje ponosno kao izabranici zemlje: visoki ljiljani gorski, koji su svojoj braći u nizinama prepustili prvenstvo, da oblače bijele krštene košulje, a oni su ovdje gore sačuvali još svoje žuto-crvene poganske odjeće, koje se žare i plamte; i oni ljubičasti stričci, kojima u dolinama češljugari vječno srca kljuju, ovdje se nakostriješili kao crveni ježevi, koji napadaju svakoga, tko ih se takne, pa velike kraljevski bijele ivančice sa svojim junonskim očima, i plave žalfije, kojima su teški šljemovi pali na tanane vratove, i bezbroji livadnih kaćuna, koji sladunjavim mirisima svojim liječe sve ranjene i bolesne trave naokolo... Od tih biranih pojedinaca potekli su i poteći će svi rodovi cvjetova i trava u nizinama.

I kad su se te cvjetne livade, o podne još mokre od rose, a zaljevene suncem, zanjihale i zapušile od bojâ, onda sam, spoznavši, što je radost i sreća zemlje, u iskonskom zanosu onom, u koji je pradavni brat moj padao, raširila ruke i rekla:

— Hvala Ti, Gospode, da živim!

OBLACI

U oblacima smo, samim, samim oblacima kao oni historijski Ticijanovi anđeli.

Visine su pale na nas. Mora da se nešto strašno zbilo gore. Bit će, da je nebo sagorjelo od tolikih svojih večernjih vatrâ i plamenova i tolikih jutarnjih žarova, pa još tinja i puši se, trga i spušta u nizine. I sad komadići ugasloga čađavog neba leže na livadama, lutaju šumama, lete uz nas kao jesenji ždralovi širokih crno obrubljenih krila, sjeli na plotove, smrsili se među četine jela pa se ne miču, uhvatili se grana starih jabuka kao istrošena vela pa straše ptice, stisli se uz kućice pa vrebaju na crvena večernja svijetla na prozorima, da ih ugase, poredali se u dugim nizovima uz cestu i plotove izdrpani, sivi kao prosjaci, što se stišću pred vratima katedrala i prosjače. Zavlače se u staje među marvu, a i u kuće među ljude, zapleli nam se gotovo u kosu, svezali nam oči, pritisli dah i poput paučine opreli lica. Sjeli nam na dušu i opsjeli je. Jutros su nam došli u pohode kao običajni gorski gosti, a večeras su sve već zaposjeli kao pravi krvni neprijatelji naši.

Strani smo sami sebi. Našli smo se negdje, gdje još nikad nijesmo bili. Ili kao da s obrazinama na licu gledamo svijet. Kroz sitne otvore očiju. Malen je, siv, stisnut, stao bi u šaku čovječju. Mora da je netko preko noći raznio sva ta teška brda, pokrao šume, zatvorio vidike, ugušio i podavio sve živote ptičje i cvjetne, pogasio sva svijetla i sve boje i pokopao negdje staro naše dobro sunce . . .

Tijesno nam je na tijelu i na duši. Neprijatno uz njih. Pusto. Osjećamo se, kao da nas je poklopilo ono cijelo bezmjerno vječno nebo, koje je palo s visina . . .

Ogledavamo se i tražimo Boga. Možda je i on gdje na zemlji, kad mu se razbilo nebo. Možda je on to sašao da potraži nas, kako je nekad tražio ljude, da im se javi. Možda on to danas s nama blaguje, možda nevidljiv sjedi uz naš stol, možda nam pruža ruku, da je osjetimo i sipa toplinu, da se zgrijemo, Možda ćemo sjutradan, kad svane, vidjeti znakove, da je zbilja bio. Možda će ostaviti iza sebe na svijetu mir i pravdu, možda će pripaliti utrnuta svijetla u čovječjim dušama i sjesti na svoj stari prijestô, koji je oduvijek i gore i dolje, i u tebi, i u meni, i u svima . . .

Ako je baš moju dušu odabrao i upalio, hoće li znati da gori, hoće li znati da pogasi oblake, ako opet dođu?! . . .

*

PUTNIK

Veseo sam putnik. Idem svijetom, jer volim život. Volim ljude pa hoću među njih.

Penjem se uz brda i spuštam u doline, prelazim rijeke i gazim potoke. Oči su mi pune sunca i mjeseca, pune trava i drveta, krovova i tornjeva i onih šarenih krpica livada i polja, kojima je zemlja ljeti opšivena i pokrpana...

Idem. Nigdje ne stajem, ni na čiji prag ne sjedam, ni pod koji krov ne zalazim, ni na čija vrata ne kucam.

Vjetar me nosi kao sitnu sjemenku zemljinu, širi mi dušu, na ramena mi sapinje krila, koja rastu i bruje kao i njegova.

Radost je u meni. Ona krilata radost, nevezana ni o što materijalno, već jedino o to, da sunce sja, da zrak pjeva, da su bregovi i poljâ na svijetu, da živiš i uživaš u nečemu bezmjernom, nevidljivom i vječnom. To je ona planinska radost, golema kao svijet, koja nema granica... Radost se ta u brdima hvata duše kao mahovina, klije iz zemlje kao cvijeće. Ona procvjetava u zakucima neba, živi u runu ovaca, prodire crveno kroz velike oštrljate uši krava, sjela je na livadu zajedno sa suncem, koje je širom raširilo svoju tanku žutu suknju oko sebe kao seljanke naše u nedjelju i obijesno se smije.

Gdjekad mi je da viknem s brda na brdo, iz doline u dolinu, da me čuju ljudi i da mi se jave u radosti, jer mi je duša široka kao nebo i puna kao ljetni klas. Htjela bih, da na svoju riječ čujem drugu dobru bratsku riječ, koja bi bila rođena sestra riječi moje, da vidim isto takvu čovječju sjenku, koju je radost nahranila kao i mene, da osjetim topli dah njen, koji bi bio rođeni brat daha moga. Htjela bih, da se ona približi k meni, da se neviđene preko brda zagrlimo i da na svoje »Vjerujem« dobijem drugo vječno »Vjerujem«.

Možda i idem svijetom samo zbog te bratske čovječje sjenke. Možda ja to nju tražim, a do ljudi mi i nije stalo. Bog zna, gdje je ona sada? Možda se vere, kad se ja spuštam ili ona silazi, kad mene visine k sebi mame? Možda se mi i ne ćemo nikad ovdje sresti, već ćemo se vječno tražiti i u tome sreću nalaziti? Ili — ili ona možda već u dalekoj silhueti putnika s naprtnjačom na leđima gazi sljeme moje gore i pomalja se... Svako sunce može da mi je donese — tu bratsku drugu vječnu sjenku, koju tražim... Zato sam i vesela, zato me i radost nosi i tjera svijetom kao sitnu sjemenku, koja traži samo mrvicu tople zemlje, gdje će da zasjedne, da se u miru zazeleni i procvjeta...

OVCE

Zemlja se talasa bijelo.

Ovce, ovce, ovce... Prolaze mi ispod ruku, ispod dlanova. Prva, peta, deseta, dvadeseta... Volim ih. U runu svome nose neku tajnu, u biću svome tešku predanost. *Žao mi ih je, teško, kad ih gledam.* One nose tragiku svoju životinjsku daleko dublje zavijenu u se od drugih životinja, one kao da to breme vječno prte na svojim leđima. U drugih životinja ona nijema spokojnost znači nuždu, zakon, tu je ta predanost vječnoj šutnji dobrovoljni, teški neki zavjet. Čovjeka zaboli glava od njihove müke, od njihove žrtve. U onoj pognutoj, mekoj, blagoj liniji leđa, koja se tako toplo svija, pa u onom tihom tapkanju, toliko je strpljivosti i zataje. One kao da bi htjele da se stisnu još više, da baš nikome ne budu na putu. Svaka od njih mora da se čini sebi suvišna, stišće se uz druge, da se sama ne osjeti. Jedino u množini one valjda ćute, da im pripada pravo na život.

Ovce, ovce... Pognute i sitne, a među njima jedini visoki uspravni pastir. Svijest usred besvijesti. Tolike povaljene kičme, a njegova jedina među njima uspravna, što uvis gleda i govori s nebom.

A opet... One su jedine postale dionicama one vazmene žrtve, koja je bila jedina i ostat

će valjda do kraja svijeta. One mi zato uvijek, kad ih vidim, nose uskršnju radost, o kojoj im pjeva vuna, zato ih vazda i gledam sa zlatnom aureolom, koja im vjenčava bijele vunene glave...

One nose mir i znače mir. Onaj tihi njihov korak, ona smirenost u očima i bezazlenost u srcima njihovim — to je mir. Kao da ga iz zemlje s travom sišu od proljeća do jeseni, dok se njim sasvim ne prepoje.

Kad ih vidim uveče, kad se vraćaju s paše s prvim vizijama sna u svojim tamnim neprozirnim očima, meni se čini, da nose u svojoj mekoj bjelini blagoslov svijetu. Kao da šuteći govore:

— Mir s vama! Mir živima i mrtvim, mir budnima i uspavanim, mir zemlji i mir visinama! Veliki, sveti mir, dok ne svane jutro i ne blagoslovi nas vlažnom rukom svojom.

DOŽIVLJAJ

Bilo je to jednoga jutra, ljeti, kad me iz prastare crne šume četinara pozdravio — zvuk. Nikad se dosad te stare, šutljive šume nijesu glasale; stajale su tu kao da ih se ne tiče ni život ni smrt ni ljudi, već kao da su na zemlji dio vječnosti.

Znala sam odmah, da to nije glas ni ptice, ni zvijeri, ni čovjeka.

Skrenem s puta i svratim se u šumu. Zadahnula me hladom, mokrim mirisom drveta i posljednjih srpanjskih jagoda. Bilo je oko mene i paučine, i češera, i paprati, i bodljikava grmlja, i suha prošlogodišnja lišća, i kitica sunca, pregršti oblaka, i plavih, manjih i većih, krpica neba. Mnogo svačega, a sve skupa ništa, nego velika jedna živa zajednica drveta, puna tradicije, puna ponosa, puna životâ i puna tajna...

Ali sve me to danas ne zanima.

Ja tražim — zvuk.

Drveta su mokra, sve curi s njih kao da su se upravo na bunaru napila vode. Šuma drhti i kapa. Cijedi se. Prokisla je i prozebla od juče. Danas je opet puna novoga sunca. Svjetluca se kao rastvorena školjka.

Kosa mi je puna kapi.
Ja tražim zvuk.

Najednom... Gle. Znala sam, da to nije glas ni ptice, ni zvijeri, ni čovjeka, a opet... Bio je zvuk žrtvenoga drveta, kojemu je ubijala srce pila i sjekira krvnika-Čovjeka.

Stala sam da slušam i gledam.

Ona mala svjetlucava, izdajnička, podla pila zagrižljivo je i jednolično pjevucala:

— Ho-ću, ho-ću, ho-ću...

Kod druge omorike opet:

— Ja ću, ja ću, ja ću!...

Kod treće:

— Sve ću, sve ću, sve ću...

A kod jedne opet:

— Bi-je-da, bi-je-da, bi-je-da...

Drvo je tupo primalo sve ovo i tupo uzvraćalo ne odjekujući. Ono je primalo bol i gutalo je sakrivajući bijedu svoju pred svijetom. Možda je to bio neki stid života pred brutalnošću smrti?!

Zvuk je taj bio tako čudan: metalan i krvav u isti čas, nijem, a opet tako glasan... kao da je padao ravno preda me i tražio moje dvije ruke, da ga u svoju toplu šaku stisnu, ili komadić moga srca, da se u nj sakrije i u njemu bolan zaspi... Bilo je u toj čudnoj harmoniji drveta i metala nešto tako tragično, tako tužno. Nešto beznadno, a opet sićušno i malo, malo...

Onda je došlo ono posljednje: u bijeli zarez na vratu drveta zabio je Čovjek-krvnik dva drvena klina, gurnuo rukom deblo i pogledavši u visoki vrh njen s porugom je na ustima kliknuo glasno:

— Adio!

Zaboljelo me nešto u najdubljem dnu duše.

— Adio! — prošaptala sam tiho i usrdno a i sva šuma zajedno sa mnom.

Dotle se o n a, dostojanstvena, tradicijski ponosna, nagnula, zanjihala i onako uspravna i visoka, visoka stala da pada... Padala je opisujući nebom posljednji svoj zemaljski luk. Tad je najprije nešto strašno prslo, to se ona od korijena odlomila; onda se čuo silan udarac i tresak, — to je ona sama sobom pala, da je zemlja jeknula; a nato se digao šum i šapat — to je zašumjela kruna njena crna, zaplakala duša njena, zašaptalo sve ono najljepše u njoj i na njoj... To je valjda bio njen uzdah i jecaj i oproštaj od svijeta. Njen jedini i posljednji »zdravo!«

Ležala je povaljena kao div iz priča. Zelena i ponosna. Puna mudrosti i puna iskustva.

Zvuk je zauvijek umro. Progutalo ga živo drvo.

— Adio!

*

Sjećam se. Bilo je to jednoga jutra, zimi, u brdima sred snjegova i crnih šuma, gdje osim jedne jedine kuće nije bilo nikoga i ničega, gdje se u potpunoj sabranosti mogao da osjeti život u svojoj suštini i bitnosti.

Velim i opet, bilo je jutro, u onim prvim svojim neistrošenim satima, dan leden, a plav, tako proziran i tako bistar, da je zrak od studeni u visinama upravo treptio. Ležeći sred potpune tišine, koja se već činila apstrakcijom tišine same, začujem najednom — udarac. Bilo je to nešto neobično za nas i za taj naš kutić svijeta, koji kao da je bio izvan života.

Stanem da slušam. Po zvuku, koji se razlijegnuo, znala sam, da je to udarac sjekire o drvo, i to ne drvo živo, što još raste i pati, već o drvo, koje se otrglo od zemlje, riješilo se sokova njenih, koje je već počelo da živi novim životom, — o drvo okamenjeno, o balvan neki ili tvrdu dasku.

Prvi čas bila je to radost za me, neka svečana, — rekla bih — uskršnja radost, koja je prostrujila cijelim tijelom i dušom mojom. Ta sjekira i to drvo — bilo je to neko spominjanje na sav rad ljudski tamo dolje u svijetu, zdrav rad jakih ljudskih ruku, bio je znak, da osim nas netko tu još živi i radi. Čas poslije stala sam zapanjena. Doživjela sam nešto čudno. Zvuk se taj sad otkinuo od materije, prestao da zavisi od sjekire i drveta. Inače zvuk zvona i udarac o kamen — sve to nosi na sebi prizvuk tvari od koje su se otkinuli; ovdje ništa. On je postojao samo o sebi. Nikad to još nijesam doživjela.

Zvuk je taj bio mek i blag, a opet kao da je odjeknuo od kraja do kraja svijeta, ispunio čitavu zemlju i svu ovu plavu, veliku, veliku prazninu nad njom, i onda odjeknuo mojom dušom. Čas mi se činilo da je on sav u meni, čas da sam ja sva u njemu. Tko da to zna! U ledenom zraku on je u visokom luku lebdio gore nad glavama našim, nad šumama i vršcima bregova, sam se nosio dalje, i kao da je pun vedrine dovikivao nama: Do viđenja gore! Do viđenja gore! Nijesmo mi ni samo drvo, ni samo metal, već smo još drugo nešto, što vi zasad još ne razumijete! — I bilo je toliko radosti u tom, toliko radosti!

Slušajući ga pričinio mi se zvuk taj sada kao svijetao simbol onoga vječnog napora ljudskog, ali ne napora, koji je znoj i muka, i uzdisaj, i kletva, već onoga napora, koji je izgubio obilježje tijela, pa je zadržao samo ono nešto vječno, duhovno, lijepo...

U tom je zvuku pjevala valjda duša toga drveta, ili ono pridušeno neozelenjelo lišće, neprocvateno cvijeće, ili oni neupotrebljeni sokovi njegovi. Bile su to pjesme vječne energije života.

Tad pade udarac, i opet se osjećaji moji dadoše za njim, i opet sam proživljavala ono oslobađanje zvuka od materije, i opet osjećala radost.

I sada, kad u ovom bučnom svijetu, gdje se prvobitni, čisti zvuci gube, začujem zimi udarac sjekire o drvo, stanem kao ukopana i slušam, slušam... Tad i opet osjećam onu nekadanju tišinu i svu ljepotu onih časova, kad mi je u apsolutnoj koncentraciji zvuk postao po drugi put u životu — doživljajem.

SVJETLOSTI

Oči su mi se umorile od same svjetlosti. Vjeđe mi se i nehotice sklapaju, da tu svjetlost utrnu i od nje se obrane. Sva sam izranjena od nje i od njene igre u mome tijelu.

Neobična je to, čudesna neka svjetlost u brdima. Ni bijela ni žuta ni srebrnasta. Ona kao da ne potječe od sunca. Ono je jedno carstvo za se. Gore. A ona je dolje. Drži se nisko zemlje, kamenja, vode, drveta i nas. Ona kao da je unutrašnja sadržina i bit svega, što živi. Kao da nas i nije rodila zemlja, već ona — svjetlost. Svi smo mi jednom morali poteći iz nje, a onda smo izišavši iz oceana njezina bačeni na zemlju.

Mi je tu pijemo i hranimo se njom. Piju nam je usta, oči, piju duše i cijelo tijelo naše... Ona nam prodire kroz meso i kroz kosti, teče žilama našim i pjeva psalme svoje u nama... Mi gorimo od nje i po njoj crvenim svijetlom krvi svoje, koja se upalila na ivici tijela našega. Prozračni smo, goli pred njom kao djeca. Kao one visoke jele i ariši, koji o podne, kad im je sunce ravno nad glavama, stoje pred nama providni, da im vidimo kosture grana...

I uveče, kad legnemo, i sred noći, kad se budimo, ona još uvijek zrači iz nas, kako zrači iz rascvatenih voćaka davno poslije, kad u

rano proljeće sunce zađe. Svaki cvijetak ponese svoju sunčanu aureolu u noć. I mi nosimo ovdje svoje velike aureole svjetlosti. Kao sveci na slikama. A i drveće ih ima, i šume, a i sivi krovovi od drva ariševa sijevaju od nje. Svjetlost se iz njih puši kao para. A i ono veliko, okruglo, izmlaćeno, ispaćeno kamenje, koje se jednoga dana u čudu našlo sred osušena korita potoka ili negdje na obronku, ono se nadulo od nje kao obrazi obijesne djece. Kamenje kao da se njom hrani, a i ptice je piju leteći zrakom.

Svi smo mi čeda njena i samo njena. To samo mračnjaci misle, da smo čeda tmine.

— Oj svjetlosti — govore nam besvijesno usta, gledajući je i osjećajući u sebi i oko sebe, — ti stvaralačka mati naša, koja brižno skidaš s očiju teške koprene mraka i teška bremena s duša djece svoje, nauči nas da živimo kao ti, otvoreno i jasno, bez sjena i mračaka, prepoji nas sve, osvijetli zemlju našu i sve zakutke njene, pa nas sveži zauvijek sa sobom, da budemo uvijek tvoji i da svaka borba naša svrši pobjedom tvojom, da svaki od nas zauvijek sačuva svetački kolobar oko duše svoje . . . Prepoji nas tako, da ćemo uvijek osjećati, da smo sazdani od same svjetlosti, da će se kroz nas moći gledati kao kroz kristalnu kŭpu Božju.

Daj, da se obratimo u svijetla čeda tvoja i da stupimo u borbu s četama mraka, da postanemo vojskom tvojom, koja će pobjeđivati svijet . . .

U POLJIMA

Nedjelja je. Naša, čovjekova nedjelja. Ali i polja imadu svoje nedjelje. Tada se na njima ništa ne zbiva; sve je u se dah stislo, i u sebi se raduje kao onoga velikoga dana prije mnogo, mnogo vijekova, kad je izvršeno prvo njihovo stvorenje. Mi to danas više ne razumijemo, premda se svakog časa i sata zbiva isto ono pradavno čudo — stvaranje iz ništa. Mi smo danas otupjeli za to, jer čovjek sâm poput Boga stvara, danju i noću, pod zemljom i u zraku, stvara bez umora pa i ne može da u hŭci i borbi s krutom tvari shvati ove tajne, koje se zbivaju tiho i bez njega.

Nedjelja je. U poljima sam i slavim je s njima. Osjećam onu iskonsku blagdansku tišinu iza stvorenja. Ona kao da ima svoja gnijezda među travama gorskim i tako je plaha, da je i misli ljudske zbunjuju pa i osjećaji su prešareni za nju. U tom zelenilu tišine izriče zemlja radost svoju, tihu i prigušenu radost zbog toga, što jest. U tom zelenilu svome, koje je u tim krajevima beskrajno, ona klikće, zove, da nas u nj povije kao nemoćnu djecu, da nam ga stavi na rane kao melem, da nam ga metne pod glave, da usnemo mirno kao ptice . . .

O blaženo ono zelenilo dalekih polja i širokih livada, s kojim živiš od zore do mraka!

Zelenilo, u koje se mrse naše nemirne misli, a duša nam luta njime i hoće da se u njemu raspline, da sazna, što je ono i u čemu je i zašto za njim toliko ludujemo...

O, da nam je toga zelenila negdje sabrati pa ga po gradovima, kad dodija hüka i buka, prosuti po sobama i po ulicama kao božićnu slamu, leći u nj, zatvoriti oči i snivati, snivati. Da nam je tim mekim runom livada gorskih okititi i presvući vrata i zidove gradskih soba, da se ne čuju vapaji susjeda, jauci nesretnika, da prigušimo vlastite očaje, da se u njemu izgube preglasni i teški koraci života i da u nešto meko i blago možemo da položimo i zarijemo glave i uspokojimo svoje vrtoglave misli...

Da nam je u nj neprestano gledati i gledati, dok se njim ne prepoje duše i u njemu se zauvijek ne utope naše oči...

MJESEC SA MOSTA

Volim gledati mjesec sa mosta. Onda, kad je pun.

Volim ga u onaj rani večernji sat, kad onako sasvim malen i blijed visi na nebu kao nezreli još plod. Malo dalje vjetar raznosi lake oblake, među kojima je još čas prije bijelo cvao.

Voda šumi pod njim, a on je, blijed i sanen još, sluša. Ne voli on te šumove. Smetaju ga. Vrijeđaju. Ovi šumovi rijeke sjećaju ga davnih njegovih vlastitih šumova vodâ, a to boli. Boli to mjesec kao i matere, koje su izgubile djecu, pa ih vrijeđa slušati smijeh i plač tuđega čeda. Zato on i uspava sve, prije nego dođe: i djecu i cvijeće, ptice, šume i vrtove, jer ga to sve podsjeća života. A on je tu bolest davno već prošao. I ne voli da se još ičega sjeća. On je sâm vječni kostur, koji se riješio krvi i mesa i mišića... On je visoko i daleko nad nama, nad krvavom Zemljom i krvavim ljudima...

Tako misli mjesec nad mostom.

Malo poslije, kad osmjeli, sazreli i zapali se, onda se baci u vodu i kupa se. Kao vile voli noćne vode. A onda legne u travu, raširi se, svuda je, a opet nigdje, pruži ruke pod glavu i spava...

Velika mjesečina sja. Ona, koja zbunjuje i ljude i životinje i drveće... Sve je nemirno i u snu se javlja. A ona prši, prši... Poput inja se uhvatila šuma, plotova i krovova. Voda se na zavojima rijeke ukočila kao staklo, bijela je kao da je se uhvatio led.

Ljudi vele: sve je kao u snu.

Sanjamo, svaki na svoj način; svaki drukčije proživljuje svoju mjesečinu... Svi je puštamo pod svoj krov, u svoje duše, svi tako rado i čeznutljivo ronimo u njezine bijele dubine, hladne kao što su samo crkve hladne.

Svi je volimo i gledamo u nju kao u sve ono u životu, što je bijelo i što ima krila.

Za čas, i svijet je pun mjesečine. Svi smo u njoj. Oprela nas je poput velikoga bijelog pauka.

Stojim na mostu i gledam.

Meni je za takve mjesečine, kao da pred sobom vidim daleke doline bijelih ruža i srebrene sarkofage, u koje pohranjujemo najbolje dijelove nas samih, a iza kojih vode nevidljive ljestve iz ovoga svijeta mjesečine u onaj...

STRAŠILO

Što ga volim!

Bećarski se raskrečilo nasred polja pa se zagonetno u te zagledalo kao kakva sredovječna šimera. I smije se. Valjda tebi. Iz daljine ti već maše i pozdravlja te.

Staneš pa ga gledaš. I nehotice mu se i sam nasmiješiš. Osobito je. Veliko. Crno. Vjetar mu njiše šupljim rukavima i sivim nogavicama, a perje vrȁnje kiti mu crn proluknjan šešir. Lepeće i šušti.

Eto, reklo bi se, čovjek, a opet samo — strašilo!

Priđeš mu bliže i čudno ti je, da — šuti. Ta držiš ga nekim bićem. On u tim osamljenim poljima nešto znači, on bi valjda imao i da nešto rekne. Sâm si i godilo bi ti, da ti tko kaže dobru riječ. Pa makar i strašilo. Ili bar da ti povjeri svoju lozinku (tȁ on je na straži, pa mora da je ima!), ili da ti isprića svoju harlekinsku povijest ili da na te vikne, da te izgrdi, prigovori ti, opomene... Ali ono — šuti. Možda ti se ispod velikoga šešira i smije, ruga ti se, ali kako mu ne vidiš lica, ne znaš. Budala neka. Fantom. Ptičji strah. Ništa.

S vjetrom se jedino sporazumijeva. S pomoću znakova.

Kad vjetar dune, on oživi. Zaigra. Zamahuje svojim rukavima, trese širokim nogavicama, lomi ih u koljenima, sav trepti i dršće u divljačkom nekom ritmu. Pomamio se. Džoni! Strašilo!

Lakomislene leptirice prilaze mu i sjedaju na rame, da mu pokažu, da ga se ne boje. A on, izmoždeno staro strašilo u crnom, pogledava ispod oka na njih i uživa. One mu se gdjekad i narugaju, kad mu vjetar nanese sjemenja i prašine na šešir, ili mu grudi okiti kakovom slamkom, ali on i to dobro prima.

Ljubičasta mu se jedna grahorica penje uz drvenu hrptenjaču i ne boji ga se. Ona će i na više doći, drsko mu pogledati u lice i ne će ga se ni onda bojati. Tä on je samo stvar.

Jedino ga se ptice plaše. One, koje imadu više pameti od ludih leptirica i bezglave grahorice. Zato ga se i boje, jer u njemu nešto vide, spoznavaju. Vide, čega nema. To i najviše straši. To i jesu fantomi, utvare. To jest ono, pred čim i čovjek drhti. Pred prazninom, koju on puni svojim sadržajem i daje joj svoj život, ulijeva u nju svoj mali mozak. I to mu godi. Takav je čovjek bio i takav će ostati. Mora on valjda da pred nečim drhti. Jednom su ti fantomi na nebu, drugi put na zemlji, a treći opet u njemu samom. Jednom ih on gleda u sivoj prošlosti, onda opet u suroj budućnosti. Ni broja im nema. Strašila se vječno njišu pred nama kao i pred pticama.

Možda se i nama tko u zaleđu smije i ruga kao i mi njima?! . . .

BILJEŠKE UZ LJETNI KALENDAR

Češeri su na jelama i omorikama urodili ljetos kao još nikada.

Bog bi znao, zašto!

Možda je to ono duboko, tamno nesvijesno spoznanje vrste, da treba da se osili i pomladi, jer je crne šume planinske počela da izjeda suha bolest i da baca rđu na zelene grane i uništuje one najljepše i ponajbolje. Ili je to ona praiskonska dobrota šume, koja je spoznala da treba da se umnoži, da pomogne ljudima, da im se dade u svome obilju, jer sve veća bijeda ide svijetom . . .

Crni su leptiri pokrili ljetos livade naše, da je čudo. Kao crne krpice baršuna padaju na cvijeće. Ima i riđih i smeđih; žutih je manje. Bijelih gotovo i nema. Ti su bili lane na redu. Valjda su se iživjeli i izginuli. Tä ne može se godinama tako snažno utvrđivati svoje »ja« kao što su to oni lane činili.

Čemu ljetos te množine crnih i zagasitih leptira?

Je li to zbog neke ravnoteže, koju mi ne možemo dokučiti?

I crvenih je jagoda ljetos manje, više su urodile crne.

Znači li to možda, da nam mati-zemlja tuguje neku tugu pa joj ispod prstiju i nehotice izlaze same tamne i zatvorene boje?

I potok je ljetos drukčiji nego inače. Silniji je, göri. Obale su mu nabrekle od vode kao vimena mladih krava. Vidi se odasvud. Diže se nad svoj pijesak uz krajeve kao dijete, kad staje na prste, da ga bolje spaze. I put je svoj promijenio, odmakao se od nas, pa se priljubio više brdu.

Pčela ima ljetos malo. Bit će da je malo slatkoće u svijetu. Zemlja je valjda suzama svojim napunila cvjetove, pa je ono trpko i i odbija pčele.

I brijeg se nešto promijenio, stari onaj vijekovni bijeli masiv. Neka rđasto-rumena brazgotina zacrtala mu je jednu stijenu. Kažu, da ga je proljetos ogrebla i iznakazila lavina jedna, dok je padala.

Dakle ima nešto, što i njega ranjava?!

Zebâ se ljetos mnogo vidi. Zato ih se toliko i čuje. Sjednu na plot i pjevaju. Prhnu na vrh omorike baš na njen crni križić i opet pjevaju, dok ne iskažu ono, što imaju na malom svome ptičjem srcu...

I sjenice se ljetos čuju. To je rijetkost. Ne vidi ih se. Samo ujutro i predveče dopiru iz šume jednolični glasići nanizani o jednu jedincatu nit; tanani su i cviljavi kao zupčići na pili.

I mi smo ljetos nekako drugi. Ljetni nam se sati čine kraći nego dosad. Kao da bismo htjeli da ih jače rastegnemo, da skratimo noći, a produžimo sebe... Mi smo nekud pomamniji nego lane, ne možemo dosta da se nadišemo i napijemo zraka i sunca... Osjećamo upravo strasnu želju, da se kao pčele upijemo u polja i šume, iz njih isrćemo sokove života, a onda da raskriljenim rukama zarežemo zrakom, zaplovimo onim dalekim neobilježenim, bezimenim putovima lastavica, vrana i orlova i da se bez traga izgubimo u daljinama...

BOG U PLANINAMA

U brdinama sam. U istom redu s nebrojenim vrhuncima gorskim, koji drhtavom krivuljom označuju posljednju granicu zemaljsku.

Mogla bih da dohvatom ruke skidam s bregova kape oblaka, da vadim maramice snijega iz uvala vječitih bregova, a i sunca bih se mogla da taknem, da nije tako očajno žarko.

Sama sam. Uza me jedna trepetljiva, plaha topola i njena rana jutarnja sjena, dva tri bora, koja se kao kosmati faunovi šumski nakostriješili i kao da se još ježe od noćne hladovine, i dva mlada stidljiva ariša u zelenim gazovima svojim.

Poda mnom u dubini provalile se nepregledne poljane rose, olovne, plavičaste, sanene još, blijede. Sred njih vijuga živ, zelen trag, što su ga malo prije ostavile moje noge.

Stojim uspravno navrh brijega i čini mi se, da sam nečiji spomenik; spomenik možda jednoj lijepoj misli ili lijepom kojem osjećaju. Ovako kao meni danas mora da je onim bijelim kipovima na vrhovima Partenona ili Nikama Samotračkim na kljunovima lađa. Ovako mora da gledaju na svijet oni zlatni krstovi na vršcima sivih sredovječnih katedrala.

Stojim i rastem. Čelom sam se takla mekoga neba, a nogama sam duboko pod tvrdom zemljom, tamo, gdje se splelo najdublje korijenje drveta, koje me svezalo uza se i ne pušta me. Gore osjećam, kako se nada mnom rađaju vjetrovi, koji žive između neba i zemlje, a dolje, kako kroza me teku nevidljivi sokovi zemlje, gorki i slatki, koji nose uskrsnuće bezbrojima bića, čujem kako u podzemlju ključaju životi, pucaju tvrdi oklopi pupoljaka, razmataju se plaštevi cvjetni i kako iz ličinaka uskršavaju leptiri ... Sva uskrsnuća u prirodi kao da se zbivaju kroza me. Kroz moje ruke prolazi sva tajna svilena pređa zemljina, kroz prste mi se suču plave i zelene niti potoka i rijeka ... I kao da svi oni mali, niski drveni krovovi u dalekim nizinama okreću glave k meni, mole sreću svoju od mene, bašče mole rosu, a polja blagoslovljenu kišu ... To je čas, kad sam osjetila, da sam velika kao svijet ...

I sjetila sam se onoga đavla iz biblije, koji je Krista-čovjeka doveo na visoku goru i rekao mu: — Sve ovo dat ću tebi, ako padneš i pokloniš mi se. Ludi đavle! Tko bi se visoko na brdu s onim osjećajem vječnosti u sebi bilo pred kim poklonio! Tu visoko u planinama čovjek postaje sasvim drugi. I Bog je njegov drugi. I vjera mu je druga. Tu čovjek Boga razumije i shvaća, nalazi ga, ako ga i ne traži. Nebo i zemlja, brda i doline, sva sunca i sve trave, sve je to bratski povezano s nama, sve je to jedno lijepo i veliko općinstvo živih. Gospod onda ne sjedi gore samo kao gospodar i sudija, već je on u nama, i oko nas, brat naš i otac i prijatelj, dio nas kao što smo mi dijelovi Njega. Dolje u nizinama je drugačije. Tamo se Gospod čini tako visoko i daleko od ljudi,

da oni ne mogu da ga dosegnu, za to oni dršću pred njim i boje ga se. Ovdje on krijepi i zove, ovdje se ukazuje svakoga časa dana i noći. Mi ga svaki dan osjećamo i vidimo, on se rukama svojim dotiče glava naših, budi nas urezujući nam u čelo plameni krst sunca, a uspavljuje nas blagoslivljajući i škropeći nas mjesečinom, koja kapa sa svetih i dobrih njegovih ruku kao sa maslinovih, palmovih i šimširovih grančica uoči Uskrsa...

O CVIJEĆU I BOJAMA

Volim boje na cvijeću, a linije na gotskim katedralama, zato toliko volim cvijeće i katedrale.

Cvijet i boja su nešto, što čovjeka od svega na svijetu najmanje sjeća realnosti. Oni nas vežu s onim neshvatljivim i utvrđuju nas u tome, da je ono neshvatljivo baš najljepše u životu.

Cvijet je objavljenje onoga nečeg, što mi ljudi još pravo ne razumijemo. Zato je on većini ljudi dalek i stran. Zato ga svi ne vole, ne mare za nj. Cvijet još nije počeo da živi s ljudima onako tijesno, kako bi trebao, on još nije pravo ušao u život naš.

Cvijet je još isto što i zvijezda, što i duša, — jedno neotkriveno lijepo.

Sve to mislim gledajući pred sobom živo cvijeće, što u nekim spokojnim krivuljama i kolutima svjetlosti i boja titra preda mnom na suncu i pjeva svoje ljetne litanije. Kad ga je tako mnogo, mnogo zajedno kao ovdje, i kad ga tako dugo gledam, onda ono najednom ne raste više iz zemlje, već lebdi u zraku kao bezbrojna šarena mala sunca, puna vatre, koja se koturaju, koturaju oko nas, a s nama zajedno oko pravječnoga žutog, žutog ljetnog sunca. I onda pomalo cvijeće iščezava sve više i više

nekud daleko, a pred nama uskršava sama ona — boja. Gola. Bez cvijeta, Tad možemo da uhvatimo ono Plavo, Crveno i Žuto u svojoj najsavršenijoj biti, onako kako ga samo zemlja može da rađa. Čisto. Veličanstveno. Ono stvaralačko Plavo, Crveno i Žuto, iz kojega niču naši zanosi, naše pjesme, koje nam otvara daleke tajanstvene perspektive Neba i Zemlje. Tad spoznajemo, da je boja izraz onoga, za što u životu našem nema još riječi. U njoj čovjek otkriva neizmjernost sebe i života. Iz nje nam iskrsavaju konture daleke neke lijepe vječnosti.

Na početku mora da je bila samo boja, a ona je sebi tek stvorila liniju, da se u njoj dade i objavi u pravome čudu svome. Boja se utjelovila u liniji.

Dok ja to tako mislim, ona se mala šarena sunca dalje okreću na vjetru i u plavom zraku, grabe me za srce, zanose mi misli, zavitlavaju osjećaje i ja cijela propadam u tim kolutima cvjetnim, koji me sve čvršće sapinju. Pretijesno mi je biće, da ih shvatim, premale ruke, da ih obuhvatim. I tada prestajem uopće da išto mislim, predajem se tom veselom šarenom cvijeću, sasvim sam u njemu, zagnjurila sam u nj do glave.

I u tom času grlim sve ono plavo, žuto i crveno cvijeće širom zemlje, a i ono rijetko bijelo, koje označuje put u — imaginarnost...

NA STRAŽI

Među mrtvima sam, među svojima. Oko mene sjene bivših života: gorde, tanane, nesrećne, mrtve jele. Zdrave, a oborene. Pune ljepote i snage, a mrtve. Bez duše leže one, kojima su kroz crne grane poput ognjenih mačeva prelijetale munje, da ih se ni takle nijesu, nad kojima su se valjali teški suhi gromovi gorski, tako strašni jekom svojom, koje nije mogao da sledi ni da smrtno ukoči ni najledeniji sjever teških zima planinskih, a oborila ih mala ljuta pila i sjekira čovjekova. Ujela ih i otrovala.

I sad leže mrtve. U samom velikom suncu. Sve jedna blizu druge, sve se jedna gotovo hvata druge. Neke još umotane u svoje životno zelenilo, koje ih je poklopilo kao barjak ponosna mrtva barjaktara, druge već osakaćene, a treće — one najbjednije — iznakažene, gole golcate, da im se bijeli živo meso njihovo...

Tako su tužne ovakve, i gledati ih je bolno. Sadrta im je kora sa živa tijela i one onako sablasno glatke i sjajne leže na suncu. Idem bliže, pa ih pogladim, da osjete, da ima jedna i samilosna ruka čovjekova, koja miluje osim one krute i teške, koja siječe... Gladim ih, a sve se bojim, da ih ne povrijedim. Da ih ne opeku moji prsti, puni vruće ljetne krvi, da ih ne zapeče golo meso, s koga je okrutno skinuta koža.

One leže bijele, gole i nekako mekane. Uz njih je prebačena i naslagana živa kora njihova onako nehajno kao odijelo, koje u brzini skineš, prebaciš preko kakva stolca i odeš. Tako je baš i tu.

Ima i takvih, koje leže još u kori kao u surim prslucima, a odmah je uz njih poodsjeckano granje onako, kako je raslo: u onim harmoničkim nizovima i linijama, u koje su bile upisane note vjetrovih pjesama. Čudna je to slika. Kao da su ispale iz kakva pravječna herbarija, sploštene, osušene. Čini se kao da one, i onako polumrtve već, traže udove svoje, ne bi li se s njima opet sjedinile i uskrsle... A grane su još žalosnije. One vape za životom, za pticama i njihovim gnijezdima, za suncem i mjesečinom. One bi i sada još da se dignu na blagoslov svijetu, ali su nemoćno pale...

Šuteći stojim uz njih. Gledam ta draga drveta u toj tišini šume i mislim na njihov »drugi svijet«. Gdje je taj i kakav je? Je li bliz našemu? Hoćemo li se mi još jednom možda gdje naći: duh drveta i duh naš? Možda ćemo u onim zračnim visinama jednom proletjeti jedno uz drugo, kao ptice ili olujni oblaci? Možda ćemo se tamo, s onu stranu života, negdje splinuti u jedno, kao što smo i potekli iz istoga carstva vječnih energija?

Jedno samo znam: kad uskrsnemo jednom na nov život, ne mogu ni pomisliti, da ćemo uskrsnuti mi ljudi sami bez drveća i bez šuma, bez ptica i cvjetova... Svi mi mora da zajedno ustanemo, kad smo zajedno živjeli, zajedno patili i pomagali se i zajedno umirali... Jedino tako mogu da mislim na onaj budući život.

PJESMA BRIJEGU

Dobro jutro, briježe, ti daleki vječni susjede Božji!

Ti si prvi, koga vidim, kad ujutro oči otvorim, tebi najprije širim odmorene ruke svoje i tebi poklanjam prve svoje i najljepše jutarnje misli. Pred tobom se u neokaljane rane sate rastvara duša moja kao bijela zvijezda, koju rascvatenu oči ljudske rijetko vide. S tobom u očima i u duši počinjem svoj sunčani dan...

Stojiš sred svijeta očajno lijep. Kao da si taj čas uskrsnuo iz onoga tijesnog kutića neba i zemlje, još sav topao od rođenja i sav plav, plav i kristalan lebdiš pred nama. I ne tičeš se zemlje. već se poput goleme vječne kamene arke zavjetne usidren njišeš na nevidljivim vodama...

Tko te gleda, čini mu se, da te ovako čudesna može da vidi danas samo i nikad više, jer jednom samo mogu nebo i zemlja da stvore takvo čudo. Čovjek se boji: nestat će te za čas, rasprsnut ćeš se kao vizija, zaći za oblake, rasplinuti se u zraku kao plava para. Ti kao da si od onih, koji su jednom zauvijek. Pokažu se, zanesu te i — iščeznu. Knjige ih zabilježe, ljudske duše upiju, oči upamte a usta kroz vijekove o njima pričaju. Činiš se jedinstven kao betlehemska zvijezda, kao pustinjska zračna utvara ili vrtoglavi kakav meteor.

Ima jedna dolina u tebi, iz koje snijeg nikad ne izlazi, i u koju noga ljudska nikad ne ulazi, puna plavih sjena kao kristalna čaša puna plava cvijeća. Najljepša dolina, što je znam. Ja je zovem — dolinom spokoja, odmaralištem nemira ljudskih. U pazušcima uvala njenih pristaju moje misli i odmaraju se moji osjećaji. Tamo uveče skreću galije moje, gdjekad krcate blagom, a gdjekad napuknute i prelomljenih jarbola, bez jedara... U nju se svake večeri zatvaram sa zvijezdama, a izlazim iz nje s prvim suncem. O oštre stijene njene nižem svoje najsmjelije želje, na vrhove brijega natakla sam ekstaze svoje, srebrne i bijele, a tamo, gdje je najljepše i najplavije, počiva nemirno i burno srce moje...

Svakoga se dana u bijele rosne sate uspinjem k tebi, briježe, mekim snježnim stazama tvojim, po kojima se vere misao moja k tebi; ti si ljestva Jakovljeva za dušu, koja se bori... Tamo na najvišim glavicama tvojim prinosim žrtve od plodova duše i žive krvi svoje. Ali zašto se dim njihov tako često vraća k zemlji, zašto ih nebesa ne će da prime? Zašto žrtve kćeri jedne zemaljske, novovjeke Vestalke, ne idu ravno u visine? Zašto oblaci priječe, da se miris i dim ne dižu gore?

Ti šutiš i ne odgovaraš. Mudar si kao patrijarh. Osmijehneš se gdjekad, valjda na ekstaze moje, staviš mi ruku na usijanu glavu i kao da veliš: — Davaj, davaj, kćeri moja, jer onda istom, kad se razdadeš sva, bit će ti hodočašće svršeno, molitva uslišana, a žrtva primljena... Dim će ti krenuti ravno u visine... Bit ćeš spasena i smirena kao ja.

SLAP

Spokojno se ruši u dubinu s visoke mirne ravnine kao sa čistoga dlana Božjeg. Voda se bijelo odmata kao svilena pređa, iz koje nevidljiva jedva blagoslovljena dobra ruka poput pauka prede i tka, neprestano tka čudesne zavjese, blagdanske ćilime neke, kakvih ima malo u svijetu. Zavjese i ćilime od vodene paučine, od bijela maglena perja, od šarenih, staklenih zrnaca, svjetlucava zlata, pjenušava srebra, kojima će ta dobra tkalja da dariva ljude, da njima zaklone zbilju i da lakše živu...

Gdjekad se voda u dnu smrsi kao bijelo klupko, koje se kotrlja... Onda se opet i buni, dimi se, puši, vrišti. Zaglušuje svijet. Vrišti ona, vrište i pećine. Tutnje. To nas — ljude — voda i kamen kara. Plaše nas. Govore nam srcu. Mi smo ukočeni od čuda. Ledi nam se riječ od studeni, koja od bijesne vode duva. Onijemili smo i oglušili, stojimo sred svijeta zbunjeni s velikim začuđenim očima.

Čađave stare pećine i stijene, koje su već davno gluhe od tolikih šumova, i drveće, one stoljetne jele i borovi, ti vječni stražari čuda ovog, koji su se u službi svojoj već skamenili, sve to stoji plaho i puno počitanja, jer je to možda glas Gospoda, koji se tu javlja, a koji ne razumijemo. On se uvijek javlja tako: kroz

goruće grmove, kroz vjetar i grmljavinu, kroz bijele i zelene slapove, kroz razbuktale strasti ljudske . . .

Dok oko nas kamen i voda zbore, tamo u pozadini tiho i neumorno tka ona nevidljiva ruka dalje i tkat će još danima i noćima, dok bude ljudi i ovih brda, jer osjeća, da novim ljudima treba mnogo, mnogo maglenih zavjesa, da iza njih oči svoje sakriju i duše svoje zaklone, da ih žive ne pregaze teška kolesa i divlji motori života . . .

KOLOVOZ

Kad Kola Velikoga Medvjeda stanu ravno pred našom kućom, a Kasiopeja se nad krovom susjeda postolara zabode u hladno nebo sa svojih pet zvijezda pa se čini kao kostur golemoga kakva leptira, i kad sitna bijela očanica gusto prekrije livade, da čovjek ne zna, kud bi stao, da je ne pogazi, — onda je kolovoz.

Kolovoz navješćuju i one daleke vatre, što dugo u noć sjaju na visinskim pašnjacima daleko gore ispod zvijezda i kazuju nam, da to kosci kose one najkasnije livade, koje znače svršetak ljeta i da se kod vatre griju . . .

Kolovoz su i oni naročiti mirisi šumski, kad smola sazrijeva u drvetima i u svijet izlazi, kad gljive ispod paprati mirišu, lješnjaci pucaju, u rudastu se mahovinu rune crvene, zrele brusnice i kad posljednje ciklame, nataknuvši poput nestašne djece na glave biskupske mitre, važno posjedaju oko panjeva i ispod kožnata lišća kukurijeka nešto šapuću ljetu . . .

Kolovoz javljaju i one silne paučine, koje se uhvatile plotova, objesile se među prečkama štagalja, razaplele se poput ribarskih mreža od omorike do omorike i sjaju pune sunca i rose kao velike upaljene zvijezde, kao otajstvene zamke neke, u koje se love naši osjećaji.

Kolovoz je i ona punoća misli i osjećaja u nama, koji su za dugih ljetnih dana sazrijevali kao i one crne i crvene bobe plodova šumskih, koje sad padaju u travu i hrane gladne šumske ptice...

Kolovoz je, što zuji u nama poput pčela i miriše slađe od meda, sabranoga iz zemlje i neba, cvijeća i trava, jutara i večeri.

I onaj zasićeni, premoreni sjaj sunca, što zrelo poput granatne jabuke, prepuno sjemenaka cijedi svoje sokove života, uzavrele i uskipjele, i to je — kolovoz.

On znači spremanje našega ploda, našega žita i naših grozdova u vječne riznice i žitnice duša, gdje će za tmurnih zimskih dana propjevati pohranjeni naši ljetni ushiti, zakipjeti himne grozdova i tiho se runiti klasovi naših želja, koji će blagoslovljeni proklijati zelenilom i usred zime...

Ali kolovoz je i ona tuga, što procvjetava u gustoj hladovini u cvjetovima kasne plave gencijane, najmilijega moga brata planinskih šuma, koji pretposljednji u dugoj povorci ljetnih cvjetova u ludoj nekoj ekstazi pjeva zajedno sa mnom posljednje pjesme suncu... On je posljednji, koji stoji u šumi, kad me željeznica u grad nosi, on me najdalje ispraća i maše mi na oproštaju plavom svojom maramicom dugo, dugo...

Kolovoz su i one dugačke tanke sjene, koje sve gušće i gušće padaju na sunčanu kuću moju i gase plamenove njene, tjeraju šareno ljeto i polako zatvaraju vrata i prozore kuće moje, da

se prve magle ne ušuljaju u nju i da rani večernji mraci ne uguše radost njenu i moju...

Kolovoz je u planinama veliki i teški rastanak čovjeka sa zemljom i s nebom, sa šumom i sa suncem, a i sa samim sobom...

PLANINSKI DAROVI

Bogata se vraćam iz planina i nosim sa sobom blagoslov ljeta.

Vraćam se puna šumske radosti, nasićena mirisima i opaljena suncem, ojačana vjetrovima, što s visina nose svježinu i mirise snijega, vraćam se nasmijana i vedra, i takva silazim među vas.

U rukama mi pregršti granja koje miriše na jelovinu, paprat i paučinu, pa rukoveti trava, koje opajaju, a da čovjek i ne zna čim, pa struci gorskoga cvijeća, koje se sakrilo u lišće, pa se plavi i miriše . . .

Kosa mi je još puna mirisa šumskih i iglica s teških borova, koje su se sipale po njoj za dugih šetnja šumskih, a duša teška kao ljeto, puna mira i ljepote brdâ . . .

Dolazim bogata i srećna, i sve ću to, što imam, da stresem pred vas sve, koje je dotle gušila žega gradska i ubijala svakodnevna životna dosada i muka, i nevolja vam zastirala poglede u daljinu. Mislila sam ja na vas sred bogatstva ljetnoga, i muka vaša toliko mi je puta pokvarila mir moj. Zato hoću da vam donesem nešto, kao što se na vršku prstiju nosi iz crkve blagoslov misni, hoću da pod krovove vaše unesem ljepotu, da njom posipam puteve

vaše, teške i neravne, kamene i strme, da i vas tako nešto zapadne od blagoslova ljetnog.

Prije svega vam donosim onu širinu dalekih vidika, sav mir nepreglednih livada, koje se utapaju jedna u drugoj i buje zelenilom, sve one bezbroje mirisa, što se nevidljivo cijede iz drvetâ i cvjetovâ, teku dolinama i preporađaju čovjeka, sve one jauke uznemirene crnogorice, u kojima je toliko melodije, sve šuštaje vode po vlažnim šumama, i one teške šumove slapova gorskih, što se puše, bijeli i zeleni, i rušeći se tlape nešto, što mi ne razumijemo.

Ali najljepše, što vam nosim, to je ona sveta spokojnost, koja sjedi u brdima, u poljima i šumama, svuda u prirodi osim u čovjeku. Nju vam nosim kao svetu tajnu života, njom bih htjela da vas pričestim, da se cijeli preporodite, pa da, primivši je u se, osjetite svu ljepotu živovanja i svu ljepotu umiranja, koju ljudi ne poznaju.

Nosim ja još nešto, i to je posljednje, što ću da vam dâm, — snagu, onu jedinstvenu snagu, crpenu iz brda, iz drvetâ, ravno iz neba i zemlje. Snagu, koja napinje mišice, probuđuje misli, razvija osjećaje i diže čovjeka u visine . . .

Eto, to sam donijela da razdijelim među vas, to vam dajem od bogatstva svoga. I u tome času hoću da me upamtite, da me u mislima ponesete, u času, kad se puna radosti šumske, nasmijana, suncem opaljena i sva cvijećem okićena spuštam u nizinu i vraćam opet među vas bogata i srećna, noseći vam u očima i u duši svojoj blagoslov ljeta . . .